

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 847 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoiraz Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Hakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyrov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyrova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилова Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati.....	206
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari.....	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlar.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	
Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов	283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи	
Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	290
Xannarov Komiljon Karimovich	
Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili	296
Yoqubov Murodjon Valibekovich	
Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий	302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли	
O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi	306
Abdulla Abduqodirov	
Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari	312
Nasrullayev Feruz Furqatovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati	318
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
“Istiqlol” memhonxonasi reklama faoliyati tahlili	322
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar	328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich	
Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches	334
Kholmukhamedova Feruza	
Современные способы получения нефтяных битумов	338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович	
O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari	342
Islomov Jamshed Davronovich	
Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы	347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari	351
Qurbanov Jumanazar Omonovich	
Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish	354
Uzakov Utkir Abdusattarovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	357
Gulbayeva Feruza Islamovna	

Ta'lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish	364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o'g'li	
Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta'sir etuvchi ekzogen omillar tahlili	369
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari.....	378
Ortiqov Oybek Abdullayevich	
Transport infratuzilmasining xususiyatlari.....	390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi	394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich	
Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar.....	399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
To'g'ridan to'g'ri sug'urta qilish operatsiyalari bo'yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish.....	403
Abdusaidov S.J.	
Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg'or horijiy tajribalar.....	409
Do'stov Firuz Ilxomovich	
Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан	414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	
Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан	420
Салиева Екатерина Сергеевна	
Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане.....	427
Татьяна Будей	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari	431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich	
Innovatsion g'oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo'llari.....	437
Daliyev Xusan Xojakbarovich	
Macroeconomic factors in the development of the banking performance	442
Mamadiyorova Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	449
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan's accession to the WTO	453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o'ziga xos tendensiyalari.....	458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari.....	468
Davletov Po'lat Torabayevich	
Ekoshahar tashkil etishda "yashil" belbog' hamda "yashil" makonning o'rni	476
Karimova Muqaddas Zabixullayevna	
Необходимость изучения механизма управления социально-трудовыми отношениями при переходе республики узбекистан на "зеленую" экономику.....	479
Раматов Зафарбек Жуманиязович	

Klasterlarning rivojlanish tarixi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va raqobatbardoshlikdagi o'rni.....	482
Sherkulov Shohruh Erkin o'g'li	
Soliqlarni raqamlashtirish: QQS ning muammo va istiqbollari	486
Abdulxayeva Shahnoza Muhammadiyevna	
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sug'oriladigan yerlarning unumdorligini oshirish yo'llari.....	492
Xo'jageldiev Chorshanbi Pardayevich	
Topical issues of analytical support for financial resources management of business entities in modern conditions	498
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Исследование цифровой валюты центрального банка как новой формы денег	506
Якубова Шамшинур Шуҳратовна	
Структуризация прибыли предприятия, факторы формирования и выявление резервов её повышения.....	513
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Xorijiy mamlakatlarda oilaviy migratsiya masalalari.....	517
Kadirova Zulayho Abduhalimovna, Gaziyeva Sulxiya Saidmashrafovna	
Ta'limda innovatsion tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishini asosiy bosqichlari.....	522
Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna	
Integratsiya jarayonida bog'dorchilikda klasterlarni barpo qilishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar va tarkibiy o'zgarishlarga ta'siri	526
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Banklarning moliyaviy xavfsizligi va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri.....	532
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish istiqbollarini belgilash jarayonini ekonometrik modellash.....	535
Turgunov Odilbek Maripovich	
Zamonaviy pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi rolini baholash	542
Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich	
The unique characteristics of governance systems in various countries: a comparative analysis.....	549
Bozorboev Otamurod Nurmuxammad ugli, Denny Andriana, Usmanov Bunyod	
GREEN ECONOMY AND GREEN CHEMISTRY: principles, priorities, advantages and it's impact to the future.....	553
Fozilova Firangiza Komilovna, Zokirova Ferangiz Zafarovna	
Kichik biznesda yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirishning mohiyati va ahamiyati.....	557
Karimova Mavjuda Boxodirovna	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	562
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
Temir yo'l transportida yuk tashish samaradorligining iqtisodiy negizi tushunchasi va xususiyati.....	568
Shukurova Sultana Said Sultanovna	
Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro aloqalarining hozirgi holati va tendensiyasi.....	572
Hayitova Nigora Ilxomovna	
Mamlakat tashqi qarzini boshqarishning samarali yo'llari	576
Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich	
A comparative analysis of investment risk management in the non-profit sector	583
Rakhimov Shoxrux Abduqaxxor O'g'li, Muhamad Arief Ramdhany	
Роль налога на доходы физических лиц в формировании бюджета узбекистана.....	587
Наврозова Фароғатхон	

Принцип работы электронных денег в форме электронных кошельков в банковском секторе	592
Ширинова Шохсанам Собир кизи	
Дальнейшее повышение эффективности деятельности постов удаленного электронного декларирования путем преобразования их структуры и алгоритма взаимодействия	598
Вахидова Феруза Алимовна	
Ishbilarmonlik muhitining mohiyati hamda uni baholashning zamonaviy usullari	603
Majidov Faxriddin Abdurazzok o'g'li	
Davlat moliyaviy siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	609
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida kichik biznes subyektlari faoliyatining ahamiyati	614
Ismoilov Narimonjon No'monjon o'g'li	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	619
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Telekommunikatsiya sanoatining rivojlanish tendensiyalari	625
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
O'zbekistonda xizmatlar sohasi va uning amaldagi holati tahlili	631
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning atrof-muhitni yaxshilash va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish munosabatlari tahlili	637
Raximova Mohinur Dilshod qizi	
OTMlarining ta'lim faoliyatini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion shakl va metodlar	645
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholashda moliyaviy modellashtirishning muhim jihatlari	651
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Internal factors influencing the competitiveness of the textile industry	657
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Mamlakatimiz tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash dolzarbligi	662
Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich, Baltabaev Maxmud Toshpo'latovich	
Xalqaro bozordagi eng katta birlashish va sotib olish (m&a) opertsiyalari bo'yicha tahlili	667
Ahamdjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li	
The impact of markets for innovative banking products on the economy	675
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
Increasing the effectiveness of using marketing tools in public transport	686
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, G'iyosidinov Boburbek Baxtiyor o'g'li, Wang Cheng	
E-commerce strategies for global market expansion	694
Allanazarova Dilnoza, Gulnora Abdurakhmanova, Vanessa Gaffar	
Chinese commercial banks experience in asset diversification	704
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth	708
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
“Риск-ориентированный надзор в банковском секторе узбекистана: актуальные практики и вызовы”	712
Суюнов Жасур Бозорович	
Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства: некоторые теоретические и практические аспекты	715
Исроилов Баходир Ибрагимович, Ibragimov Boburshoh Boxodir ugli	

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari.....	718
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
O'zbekistonda moliyaviy razvedka xizmati faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	725
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li, G'aniyev Samariddin Murodullo o'g'li	
Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований	730
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish.....	733
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda logistikaning nazariy va uslubiy asoslari.....	740
Mirzanova Nozima Maratovna	
Tijorat banklarining transformatsiyalash jarayonlarini masofaviy bank xizmat turlari orqali rivojlantirish	744
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Budjet daromadlarini shakllantirishning xorij tajribasi	748
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich	
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – o'zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining tarbiyaviy omili.....	753
Gulxayo Samandarova Abdulkarim qizi	
Potential of vineyard tourism in Cappadocia region	761
Xashimova Shaxnoza Shuxrat qizi	
Aloqa xizmatlarini ko'rsatishning bugungi muammo va yechimlari.....	767
Shirinova Gulnoza Xudoyor qizi	
Mamlakatlarga xos xatarlarni baholash metodologiyalari tahlili	771
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalariga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	779
Usmonov Farrux Farxodovich	
A Comprehensive Analysis between Entrepreneurship and Unemployment in Uzbekistan.....	787
Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Rakhmonov Bekzod Sharibjon ugli, Kuziyeva Gulnoza Rashidovna	
English language competency as a catalyst for promoting sustainable development education in economics programs	792
Askarova Feruza Abdullaevna	
O'zbekiston misolida inson kapitali va tadqiqotlar boshqaruvini tadqiq qilish.....	798
Abdullayev Baxodir	
The role of insurance enterprises in securing global maritime trade.....	804
Sohibjamol Abirkulova	
Fond bozori orqali investitsiya faoliyatini moliyalashtirish yo'llari.....	809
Haydarov O'ral Axmadovich	
Bozor bahosi usullari asosida loyiha tannarxining bir qismi sifatida mehnat xarajatlarini hisoblashning iqtisodiy modeli.....	815
Suvonov Bekniyoz Baxtiyor o'g'li	
Анализ теоретического основы государственного внутреннего финансового аудита Республики Узбекистан.....	821
А.Нурниязов, Б. И. Исроилов	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmaning ahamiyati.....	829
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li, Shomurodov Tohir Boymurod o'g'li, Botirova Hulkan Olimjonovna	
Innovatsion biznesni rivojlantirishning nazariy jihatlari.....	836
M.E.Ostanova	
O'zbekiston respublikasi davlat budjeti daromadlarini o'rta muddatli prognozlash.....	841
Fayzullayev Doston Mahmud o'g'li	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI O'RTA MUDDATLI PROGNOZLASH

ORCID: 0009-0004-5104-9450

Fayzullayev Doston Mahmud o'g'li

O'zMU iqtisodiyot fakulteti "Ekonometrika va
iqtisodiy modellashtirish" kafedrası tayanch doktoranti

Annotatsiya: maqolada O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti daromadlari, prognozlash usullari, vaqtli qator ma'lumotlarini statsionarlikka olib kelish usullari, mavsumiylik tushunchasi, mavsumiylikning prognozlashga ta'siri, SARIMA modeli va uni baholash usullari yoritilgan. Davlat budjeti daromadlarining o'rta muddatli prognozlari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: davlat budjeti, budjet daromadlari, vaqtli qator, statsionarlik, mavsumiylik, ARIMA, SARIMA, R dasturiy tami-noti, o'rta muddatli prognoz.

Abstract: the article describes the state budget revenues of the Republic of Uzbekistan, forecasting methods, methods of bringing time series data to stationarity, the concept of seasonality, the effect of seasonality on forecasting, the SARIMA model and its evaluation methods. Mid-term forecasts of state budget revenues have been developed.

Key words: state budget, budget revenues, time series, stationarity, seasonality, ARIMA, SARIMA, R software, medium-term forecast.

Аннотация: в статье описаны доходы государственного бюджета Республики Узбекистан, методы прогнозирования, методы приведения данных временных рядов к стационарности, понятие сезонности, влияние сезонности на прогнозирование, модель SARIMA и методы ее оценки. Разработаны среднесрочные прогнозы доходов государственного бюджета.

Ключевые слова: государственный бюджет, доходы бюджета, временной ряд, стационарность, сезонность, ARIMA, SARIMA, программное обеспечение R, среднесрочный прогноз.

KIRISH

Davlat budjeti daromadlarini to'g'ri prognozlash samarali fiskal rejalashtirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Muhim iqtisodiy o'zgarishlarni boshdan kechirayotgan O'zbekiston uchun daromadlar oqimini ishonchli bashorat qilish strategik tashabbuslar va davlat xizmatlarini qo'llab-quvvatlash uchun muhim ahamiyatga ega. Vaqt seriyalarini tahlil qilish kelajakdagi tendentsiyalarni bashorat qilish uchun tarixiy ma'lumotlardan foydalangan holda prognoz qilishning ishonchli usulini taklif qiladi. Ushbu maqola O'zbekiston davlat byudjeti daromadlarini prognoz qilishda vaqt qatorlari usullarini qo'llashni o'rganadi, metodologiya, imtiyozlar va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni ko'rsatadi.

Dunyodagi murakkab va noaniq vaziyat, jahon iqtisodiy o'sish sur'atlarining sekinlashuvi sharoitida O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini saqlab kelmoqda. Ta'kidlash joizki, 2023-yil uchun Davlat budjeti global o'zgarishlar va iqtisodiy noaniqliklar kuchayib borayotgan bir sharoitda shakllantirildi. Tashqi tahdidlar tufayli iqtisodiyot rejalashtirilganidan pastroq sur'atlarda o'sishi kutilmoqda. Dastlabki baholashga ko'ra, 2022-yilda O'zbekistonda iqtisodiy o'sish 5,7 foizni tashkil etdi. 2023-yilda YaIM o'sishi 5,3 foizgacha sekinlashishi kutilmoqda.[1] Budjet loyihasining 2024-yilga mo'ljallangan prognoziga ko'ra, iqtisodiy o'sish sur'ati 5,6–5,8 foizni tashkil etadi. 2025–2026-yillarda iqtisodiy o'sish sur'atlari mos ravishda 6,2 foiz va 6,4 foizgacha oshishi kutilmoqda.[2]

Davlat byudjeti daromadlarini prognozlash soliq-byudjet siyosati va iqtisodiyotni boshqarishning hal qiluvchi elementi hisoblanadi. Markaziy Osiyoda rivojlanayotgan iqtisodiyoti O'zbekiston uchun daromadlarni aniq

prognoz qilish, ayniqsa, mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, diversifikatsiya sa'y-harakatlari va rivojlanish maqsadlari tufayli dolzarbdir. Ushbu maqola O'zbekistonda davlat byudjeti daromadlarini prognozlashning dolzarbligini o'rganib, uning iqtisodiy barqarorlik, siyosatni shakllantirish va umumiy milliy rivojlanish uchun ahamiyatini yoritadi.

Daromadlar bo'yicha aniq prognozlar moliyaviy intizomni saqlash uchun zarurdir. Kelajakda kutilayotgan daromadlar miqdorini bashorat qilish orqali O'zbekiston hukumati ortiqcha qarz olish va qarzlarning to'plani-shiga olib kelishi mumkin bo'lgan taqchillikdan qochib, xarajatlarni yanada samarali rejalashtirishi mumkin. Bu iqtisodiy barqarorlik uchun juda muhim bo'lgan muvozanatli byudjetni saqlashga yordam beradi.

O'zbekiston, boshqa ko'plab davlatlar singari, turli iqtisodiy zarbalarga, jumladan, jahon bozorida xom ashyo narxlarining o'zgarishi, savdo siyosatidagi o'zgarishlar va tashqi iqtisodiy inqirozlarga nisbatan zaifdir. Daromadlarni ishonchli prognozlash hukumatga davlat xizmatlari va infratuzilma loyihalariga keskin ta'sir ko'rsatmasdan ushbu zarbalarni boshqarish uchun suveren jamg'armalar yoki zaxira fondlari kabi favqulodda rejalar va buferlarni yaratishga imkon beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Maqolani yozish jarayonida bir qator iqtisodchi olimlarning mahalliy budjetlarning daromadlari va xarajatlari, ularni boshqarishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslarini o'z ichiga olgan ilmiy va o'quv adabiyotlari mavjud. Xususan, xorijiy iqtisodchilardan Maria N.[3], Busch, D., Strehl, W [4], B. Gashi, G.Asllani, L.Boqolli [5], Akif Musayev, Khatai Aliyev [6] va boshqalar ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Davlat budjet tizimining ilmiy-nazariy asoslarini shakllantirishga O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan A.V.Vahobov, T.S.Malikov[7], N.X.Xaydarov[8], T.Eshnazarov[9] va boshqalar hissa qo'shdilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

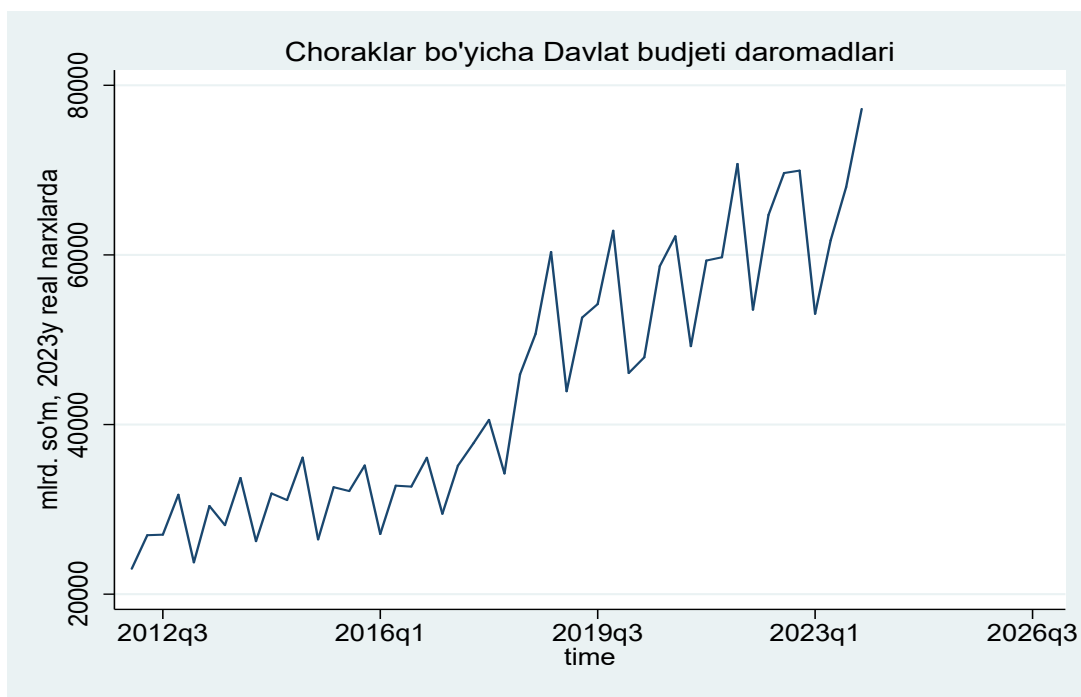
Tadqiqot maqsadiga erishish uchun dastavval amalga oshirilishi kerak bo'lgan vazifalar belgilab olindi. Davlat budjeti daromadlari va unga ta'sir etuvchi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni koorelatsion – regression tahlil qilish orqali, natijaviy belgiga ta'sir etayotgan omil belgilarning bog'liqlik kuchiga baho berish;

- Yo'qolgan qiymatlarni boshqarish: etishmayotgan ma'lumotlar nuqtalarini kiritish yoki olib tashlash;
- Transformatsiya: dispersiyani barqarorlashtirish uchun logarifmik yoki farqlovchi transformatsiyalarni qo'llash;
- Statsionarlik: Statsionarlikni ta'minlash uchun birlik ildiz testlarini o'tkazish (masalan, Dikki-Fullerning kengaytirilgan testi);
- Exploratory Data Analysis (EDA): Syujetlar va avtokorrelyatsiya funktsiyalaridan foydalangan holda tendensiyalar, mavsumiylik va tsikllarni aniqlash;
- EDA tushunchalari asosida mos modellarni tanlang. Masalan, agar mavsumiylik aniqlansa, SARIMA yoki ETS mos bo'lishi mumkin;
- Parametrlarni baholash: Model parametrlarini optimallashtirish uchun tarmoq qidiruvi yoki Eng kichik kvadratlar usuli (MLE) kabi usullardan foydalanish;
- Modelni trening: Modelni tarixiy ma'lumotlarga mosligini aniqlash uchun ma'lumotlarni o'quv va sinov to'plamlariga bo'lib analiz qilish.
- Modelni baholash: O'rtacha mutlaq xato (MAE), o'rtacha kvadrat xato (MSE) va ildiz o'rtacha kvadrat xatosi (RMSE) kabi ko'rsatkichlar yordamida modelning ishlashini baholang. Barqarorlikni ta'minlash uchun o'zaro tekshirish usullaridan foydalanish mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat budjeti daromadlarini prognoz qilishning bir qancha usullari mavjud bo'lim, qaysi usuldan foydalanish ma'lumot turiga bog'liq. Tadqiqotda Davlat budjetining choraklik ma'lumotlaridan foydalanildi va ma'lumotlar mavsumiylik xususiyatiga ega. Yuqoridagilarni inobatga olib biz vaqtli qator ma'lumotlaridan, mavsumiy ARIMA ya'ni SARIMA usulidan foydalangan holda Davlat budjetining o'rta muddatli prognozlarini amalga oshiranimiz.

Dastlab ma'lumotlarimizni statsionarlikka tekshiramiz. Buning bir qancha usullari mavjud. Birinchi navbatda vaqtli qator ma'lumotlarimizni grafikda tasvirlab, uning xarakterini kuzatamiz.

1-rasm. Davlat budjeti daromadlarining choraklar bo'yicha o'zgarish tendensiyasi, mlrd. so'm 2023-yil real narxlarida.[10]

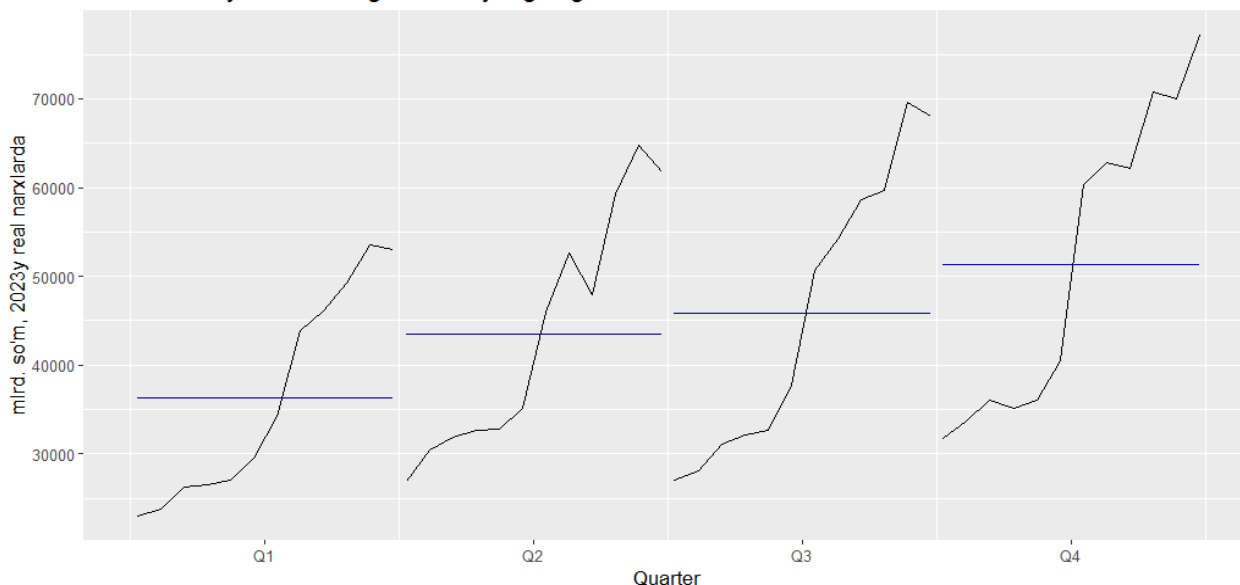
Yuqorida keltirilgan grafikdan ko'rishimiz mumkinki, vaqtli qator ma'lumotlarimiz o'suvchi trendga ega va nostatsionardir. Nostatsionar ma'lumotlarni statsionar holatga olib kelish uchun avvalo kuzatilmalar orasidagi ayirma farqlar olinadi. Agar ma'lumotlar qatori mavsumiy komponentga ega bo'lsa dastlab mavsumiy ayirmalar olinadi. Shundan so'ng ham ma'lumotlar statsionar bo'masa, undan keyin nomavsumiy farq ayirmalar olinadi.

Tadqiq etilayotgan ma'lumotlarni mavsumiylikka tekshirish uchun R dasturiga vaqtli qatorimizni yuklab quyidagi kodni kiritamiz:

```
> ggsubseriesplot(Y)+ggtitle("Choraklar bo'yicha DBDning mavsumiylik grafigi")+ ylab("mlrd. so'm, 2023-y. real narxlarida")
```

Bu kod yordamida Davlat budjeti daromadlarini choraklarga bo'lgan holda alohida tendensiyalarini va o'rtachalarini taqqoslab ko'rishimiz mumkin (2-rasm).

Choraklar bo'yicha DBDning mavsumiylik grafigi

2-rasm. Choraklar kesimida Davlat budjeti daromadlarining mavsumiylik grafigi, mlrd. so'm 2023-yil real narxlarida. [10]

Choraklar kesimida qaraydigan bo'lsak 1-chorakdan 4-chorakka qarab Davlat budjetiga tushumnlarning ortib borishini ko'rishimiz mumkin. Bu esa daromadlar tendensiyasida mavsumiylik borligini ko'rsatadi.

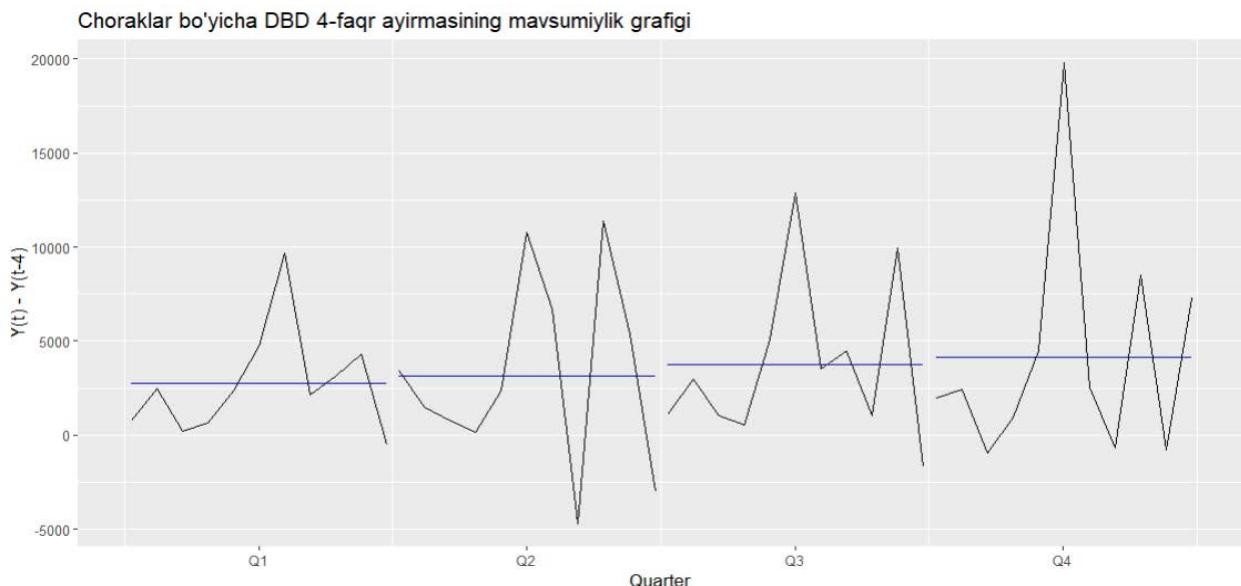
Ma'lumotlar qatori nostatsionar va mavsumiylikka ega bo'lsa, bunday hollarda dastlab mavsumiy ayirma farqlari olinadi. Mavsumiy ayirma farqlarini olish uchun dastlab 4-laglar – Y_{L4} ni topib olinadi va vaqtli qator Y dan ayirib Y_{S4} ni hosil qilamiz (1-jadval).

1-jadval. Choraklik Davlat budjeti daromadlarining 4-lag mavsumiy ayirma farqi [10].

time	Y	Y_L4	Y_S4
2012q1	22997.137	.	.
2012q2	26954.452	.	.
2012q3	27018.255	.	.
2012q4	31727.934	.	.
2013q1	23750.428	22997.14	753.29
2013q2	30396.62	26954.45	3442.17
2013q3	28137.729	27018.25	1119.47
2013q4	33702.908	31727.93	1974.97
2014q1	26249.364	23750.43	2498.94
2014q2	31875.638	30396.62	1479.02
2014q3	31096.372	28137.73	2958.64
2014q4	36103.341	33702.91	2400.43

Ma'lumotlarimizdan mavsumiy farqlar olingandan so'ng mavsumiylik tekislanganini tekshirish maqsadida R dasturida choraklar bo'yicha 4-lag ayirma farqlarining mavsumiylik grafigini hosil qilamiz (3-rasm). Buning uchun R dasturiga quyidagi kodlarni kiritamiz:

```
> ggsubseriesplot(DY)+ggtitle("Choraklar bo'yicha DBD 4-faqr ayirmasining mavsumiylik grafigi")+
+ ylab("Y(t) - Y(t-4)")
```


3-rasm. Choraklik Davlat budjeti daromadlari 4-lag ayirma farqlarining mavsumiylik grafigi (mlrd. so'm 2023-yil real narxlarida) [10].

Yuqorida keltirilgan 3-rasmdan ko'rinib turibdiki ma'lumotlar qatoridan mavsumiylik tebranishi olib tashlandi va Dickey-Fuller testiga ko'ra p-qiyamat 0.05 dan kichik. Bu esa ma'lumotlar qatori stationar ekanligidan dalolat beradi va bu ma'lumotlardan foydalangan holda Davlat budjeti daromadlarini prognoz qilsa bo'ladi.

Vaqtli qatorlarni prognoz qilishda ARIMA usuli keng qo'llaniladi. Bizning ma'lumotlarimiz mavsumiylikka ega bo'lgani uchun, mavsumiy ARIMA yani SARIMA modelidan foydalanamiz. R dasturiy taminotiga `auto.arima(Y)` komandasini berish orqali bir necha xil SARIMA modellari ichidan standart xatoligi eng kichik bo'lgan modelni tanlab olishimiz mumkin.

> `auto.arima(Y)`

R dasturi bizga `ARIMA(1,0,0)(2,1,0)[4]` modelini taklif qildi va uning parametrlari 2-jadvalda keltirilgan:

2-jadval. `ARIMA(1,0,0)(2,1,0)[4]` modeli parametrlari [10].

Koefitsientlar	ar1	sar1	sar2	drift
	0.7276	-6361	-0.3014	896.2280
s.e.	0.1137	0.1550	0.1500	236.6513
	sigma ² = 12119070		log likelihood = -420.28	
	AIC=850.57	AICc=852.14		BIC=859.49

Modelning adekvatligini baholash uchun qoldiqlarning taqsimotini tekshiramiz:

> `checkresiduals(best.model)`

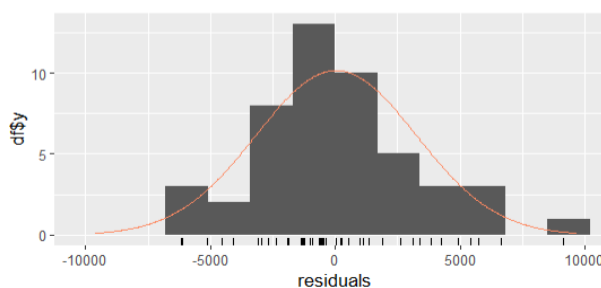
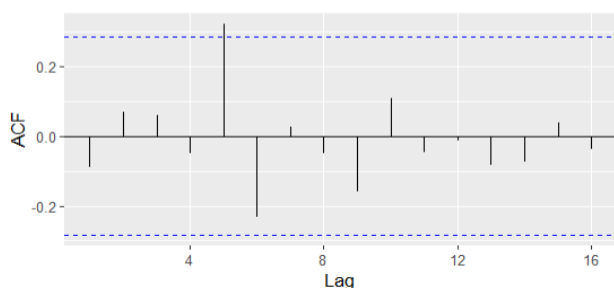
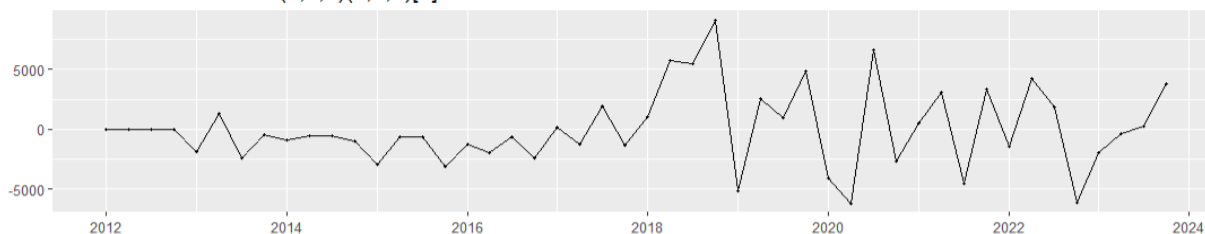
Ljung-Box test

data: Residuals from `ARIMA(1,0,0)(2,1,0)[4]` with drift

Q* = 9.9251, df = 5, p-value = 0.07738

Model df: 3. Total lags used: 8

Residuals from `ARIMA(1,0,0)(2,1,0)[4]` with drift

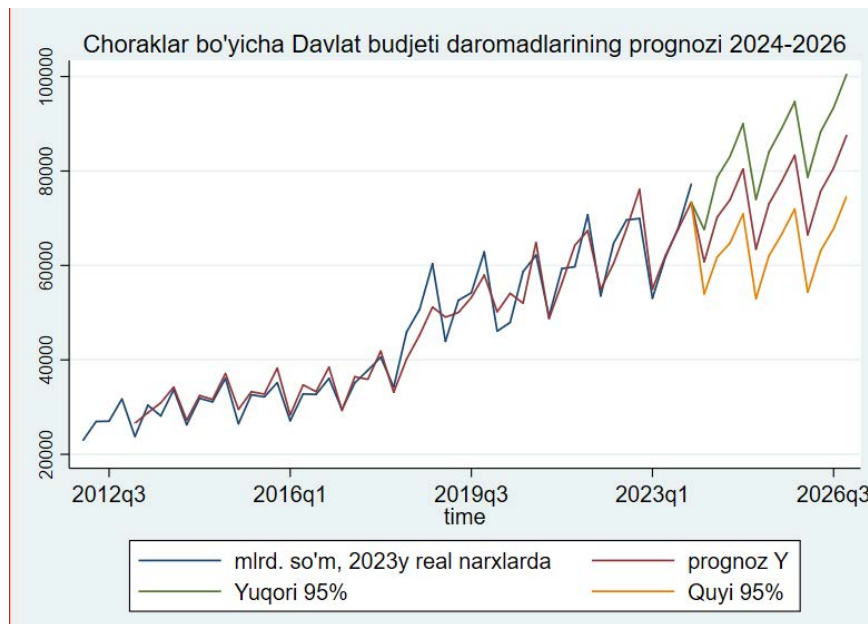
4-rasm. Model qoldiqlarining taqsimot grafigi. [10]

`ARIMA(1,0,0)(2,1,0)[4]` modelining qoldiq qiymatlari taqsimot grafigidan ko'rishimiz mumkinki, qoldiqlar o'rtasida avtokorrelyatsiya mavjud emas, o'rtachasi nolga teng hamda taqsimoti normal. Bu esa model Darbin Uotson mezoniga mosdir.

Qurilgan model ishonchli ekanligini bilgan holda davlat budjeti daromadlarining o'rta muddatli prognozini amalga oshirsak bo'ladi.

> `print(summary(forecast(best.model,h=12)))`

R dasturi yuqoridagi komanda yordamida 2024-yil 1-chorakdan boshlab 12 ta kuzatilma (2026-yil 4-chorakgacha) ni prognoz qilib beradi. Olingan natijalarni tushunarli bo'lishi uchun quyidagi grafikda aks ettiramiz:

5-rasm. Choraklik Davlat budjeti daromadlarining 2024-2026-yillardagi prognozi.[10]

2023-yil 4-chorakda davlat budjetiga tushum 2023-yil real narxlarida 77.2 trln so'mni tashkil etgan bo'lib, prognozga ko'ra bu ko'rsatkich 2024-yilning mos davrida 80.4 trln. so'mni, 2025 yilning 4 choragida 83.3 trln. so'mni va 2026-yilning mos davriga borib 87.5 trln. so'mni tashkil etishi kutilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston davlat budjeti daromadlarining har tomonlama statistik tahlili mamlakat iqtisodiy salomatligining ko'p qirrali manzarasini ochib beradi. Tarixiy tendentsiyalar, daromad manbalari va iqtisodiy siyosatning ta'sirini o'rganish siyosatchilar, iqtisodchilar va investorlar uchun qimmatli tushunchalarni beradi. Budjet daromadlari dinamikasini anglagan holda O'zbekiston o'zining iqtisodiy o'sish va rivojlanish yo'lida davom etishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi davlat budjetini mustahkamlash va daromad manbalarini oshirish bo'yicha yetarli manbalarga egadir. O'zbekiston tabiiy resurslarga, xususan, energetika va mineral-xom ashyo soha-lariga boy. Ushbu resurslarni qazib olish va eksport qilishdan olinadigan daromadlar davlat budjetiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tabiiy resurslardan olinadigan daromadlar dinamikasini tushunish prognozlash va rejalashtirish uchun juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Fuqarolar uchun budjet: 2023 yil uchun tasdiqlangan budjet" axborot nashri. Toshkent – 2023. 57 bet.
2. "Fuqarolar uchun budjet: 2024 loyiha" axborot nashri. Toshkent 2023.636.
3. Maria N. Forecast of budget revenues from taxes in the context of economy digitalization. Koniagin 2020. IOP Conf. Ser.: Mater. Sci. Eng. 940 012040.
4. Busch, D., Strehl, W. (2019). Budget Preparation and Forecasting in the Federal Republic of Germany. In: Williams, D., Calabrese, T. (eds) Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-18195-6_4
5. Gashi B, Asllani G and Boqolli L 2018. The effect of tax structure in economic growth. International Journal of Economics and Business Admin 6 # 2 56-67
6. Musayev A and Aliyev K 2017. Modelling oil-sector dependency of tax revenues in a resource rich country: 65 # 3 1023-1029.
7. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik (foshkent TII Moliya instituti. - Toshkent: "Noshir", 2012. 712-bet.
8. Хайдаров Н. Х. Маҳаллий бюджетлар: муаммо ва инновацион ечимлар //Ўзбекистон статистика ахборотномаси" илмий электрон журнали. – 2020.
9. Эшназаров Т.Ш. бюджет муносабатларини такомиллаштириш ва унинг истиқболлари // Экономика и финансы (Ўзбекистан). – 2021. – №. 9 (145).
10. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi rasmiy sayti (<https://openbudget.uz/>)dan olingan ma'lumotlar asosida muallif ishlanmasidir.
11. Davletov, I. ., Fayziyev, O. ., & Умарова, З. (2023). Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq moliyaviy hisobotlarni konsolidatsiyalash tamoyillari. Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(5), 148–151. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/14671>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

